

Prof. Dr. Ali YAKICI
Gazi Üniversitesi Öğretim
Üyesi

Ahmet Yesevi'nin Aydınlattığı Yolda Yürüyen **HACI BEKTAŞ VELİ'NİN** Türklerin Sosyal, Siyasal ve Kültürel Hayatına Etkisi

Türklerin, büyük bir çoğunlukla İslâmîyet'i yeni dinleri olarak kabul ettikleri 9.-11. asırlarda temelleri atılan ve sistemli bir şekilde kuruculuğuna Türkistan'ın Pîri Hoca Ahmet Yesevi'nin öncülük yaptığı Türk tasavvuf hareketinin Anadolu ve Balkanlarda güç kazanması ve Türkler için Anadolu'nun Anayurt haline getirilmesinde bir Horasan ereni ve Ahmet Yesevi takipçisi olan Hacı Bektaş Veli'nin önemli bir rol ve etkisinin bulunduğu muhakkaktır.

Hacı Bektaş Veli'nin doğumuyla ilgili tarihlerde olduğu gibi ölümüyle ilgili de resmi ve güvenilir belgelere dayanan bir tarihin olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte ölümüyle ilgili olarak ileri sürülen tarihlerden makul olan 1271 yılının Hacı Bektaş'ın ölüm yılı olarak genel kabul gördüğü, bu tarihin çoğunlukla kabulü sebebiyle UNESCO'nun 2021 yılını vefatının 750. seneidevriyesi vesilesiyle Hacı Bektaş Veli Yılı olarak kabul ettiği ve dünya anma ve kutlama listesinde yer verdiği bilinmektedir.

**Hacı Bektaş Veli,
Türkistan'ın pîri Hoca
Ahmet Yesevi'den el
almış, onun meşalesinin
aydınlattığı yolda
yürümüştür.**

İslam dünyasında tasavvufu, dağdaki çobandan saraydaki devlet başkanına kadar bütün bir toplumun hayat

felsefesi haline getiren millet Türklerdir. Zira Türkler, tasavvufun nazari bilgilerini hayata geçirmiştir. Bu sebeple denilebilir ki Türkler, tasavvufu; dünle bugünü gelecekle birleştiren, dini hayatla sosyal, siyasal ve kültürel hayatı kaynaştıran, kişilere sevme ve sevmeyi öğreten, iyiyi kötüyü birbirinden ayırt etmeyi fark ettiren, “iki günü birbirine eşit olmayacak biçimde daima çalışmayı ve ilerlemeyi öğreten” bir sistem haline getirmiştir. Türk dünyasında belirgin bir biçimde görülen bu tasavvuf hareketinin kurucusu Hoca Ahmet Yesevi'dir. Hoca Ahmet Yesevi, aynı zamanda Türk-İslam tasavvufunun ilk ürünleri olan hikmetlerle Türk tasavvuf edebiyatının da ilk kurucusu olmuştur (Güzel, 1998: 2).

Ahmet Yesevi'de İslam akaidi Türkçeyle buluşarak hikmete dönüşmüştür. Ahmet Yesevi Türkçeye sevdalıdır. Hoca Ahmet Yesevi, var oluşlarının temel kaynağı olarak bildiği Türkçeye ataları Satuk Buğra Han, Kaşgarlı Mahmut, Yüknekli Edip Ahmet ve Yusuf Has Hacip gibi bakmış ve onlar gibi sevdalanmıştır.

İslami dönemin ilk mutasavvıfı olarak kabul edilen Ahmet Yesevi'nin tesirinin Türkiye sahasında var oluşuna katkı sunan, Yesevi meşalesinin Türkiye ve Balkanlar sahasında da yanmasını, ışık vermesini sağlayan temsilcilerin başında Hacı Bektaş Veli'nin geldiği görülmektedir.

Ahmet Yesevi'nin Hacı Bektaş Veli üzerindeki etkisi ve bağlantısından söz eden kaynakların başında velayetnameler gelmektedir:

“Velayetnamelerde Ahmet Yesevi'ye gösterilen saygı ve sevgiye başka hiçbir kitapta rastlanmaz. Bu kitaplar Ahmet Yesevi'den “Doksan dokuz bin Türkistan pirinin ulusu ve “pirlerin piri” şeklinde söz ederler ve onların menkıbelerini anlatır. Hacım Sultan Velayetnamesi dışındaki velayetnameler Hacı Bektaş Veli'nin, Ahmet Yesevi'nin halifesi Lokman Perende'nin halifesi olduğunu söylerken Hacım Sultan Velayetnamesi onun doğrudan doğruya Ahmet Yesevi'nin halifesi olduğunu belirtir. Ahmet Yesevi'nin 1166 yılında öldüğü, Hacı Bektaş

Veli'nin ise 1210 yıllarında doğduğu göz önünde bulundurulursa; Hacım Sultanın verdiği bilginin sağlıklı olmadığı görülmekle birlikte bu velayetnameler Hacı Bektaş Veli'yi Anadolu'ya gönderenin Ahmet Yesevi olduğunu kısaca şöyle anlatılmaktadır:

“Ahmet Yesevi, biz yokluk yurdunda eğlenmeyiz, ahirete gideriz. Var seni Rum'a saldık, Sulucakarahöyük'ü sana yurt verdik. Rum abdallarına seni baş yaptık, dedi. Hacı Bektaş Veli ertesi gün, gün doğarken Hoca Ahmet Yesevi'den izin alarak yola düştü.” (Öztürk, 1998: 222)

Benzer menkıbelere Fuad Köprülü'nün Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar adlı eserinde ayrıntılı bir biçimde yer verilmektedir (Köprülü, 1993: 48-54).

Hacım Sultan Velayetnamesinde Hacı Bektaş Veli doğrudan Hoca Ahmet Yesevi'nin halifesi olarak zikredilmektedir. O Hacı Bektaş Velayetnamesinin tam ve mensur nüshaları ile Kühü'l-Ahbar'ın beşinci cildinde; Hacı Bektaş'ın Şeyh Lokman-ı Perende'nin müridi olduğu belirtilmektedir.

Olayın tezahürü velayetnamede yer alan bir menkıbede şu cümlelerle anlatılmaktadır:

“Bektaş Veli'yi daha çocukken talim için Şeyh Lokman-ı Perende'ye teslim ettiler. Lokman-ı Perende, Hoca Ahmet Yesevi halifelerinden, zâtın ve batın ilminde çok derinleşmiş bir adamdı. Perendelik nasibini Ahmet Yesevi'den, başka bir rivayete göre de Muhammed Hanefi'den almıştı. Bektaş Veli, Lokman-ı Perende ocağında daha çocukken birçok keramet göstermiştir:

Bir gün Lokman-ı Perende onun yanına girdiği zaman odayı nurla dolu görür ve şaşırır. Etrafına bakınır. Bektaş'ın sağında ve solunda yer alan iki nurani zat, Bektaş'a Kur'an okutuyorlardı. Lokman girer girmez

onlar kayboldular. Lokman Bektaş'a; “bunlar kimdir?” diye sordu. Birinin Hazreti Peygamber, diğerinin de Hazreti Ali olduğu anlaşıldı.

Başka bir gün Bektaş, Lokman'dan ders okuyordu. Namaz vakti geldi. Lokman şakirdinden abdest için su istedi. Bunun üzerine Bektaş hocasına dedi ki; “Bir nazar etseniz de su burada aksa, dışarı gitmeye hacet kalmasa!” Hocası, kendi kudretinin buna yetmeyeceğini söyleyince Bektaş Veli derhal Allah'a dua etti. Lokman-ı Perende “âmin” dedi. O anda mektebin ortasından latif bir su çıkıp kapıya doğru aktı gitti ve pınarın başında güzel susam çiçekleri açtı.

Bu vakadan birkaç zaman sonra Lokman Hacca gitti. Arafat'a çıkıp kibleye doğru döndükleri esnada Lokman müritlerine dedi ki: “Yâranlar, bu gün arefe günüdür. Şimdi bizim illerde yemekler pişirilir.” Bu söz, Allah'ın kudretiyle Bektaş'a malum oldu. Tam bu sırada da şeyhin evinde yemekler pişiriliyordu. Bektaş, hemen bir tepsi yemeği aldığı gibi o anda Lokman'a sunuverdi. O da Nişabur'a döndükleri zaman çocuk Bektaş'ın bu kerametini herkese söyledi ve ona Hacı lakabını verdi. Bu esnada Horasan erenleri Lokman'a hac tebrikine gelmişlerdi. Mektepte akan suyu görünce şaşırıldılar ve sordular. Lokman, “bu keramet Bektaş'ındır” dedi ve onun sayısız kerametlerini erenlere birer birer anlattı. Horasan erenleri, bu çocuktan bu kadar olağan üstü şeylerin zuhurunu tuhaf gördüler. Orada hazır olan Bektaş Veli, erenlere “ben Hazreti Ali neslindeyim. Bana bunları çok görmeyin. Nasib-i İlahidir” dedi. Horasan erenleri, “eğer sahib-i sıriseniz nişanınız nerede?” diye sordular. Bektaş Veli, elinin ayasında ve alındaki iki yeşil ben gösterdi. Hepsini hayrette kaldılar. Artık bunun üzerine ister istemez onun büyüklüğünü teslim ettiler.” (Köprülü, 1993: 50-51).

Osmanlı Devletinin kuruluş yıllarından itibaren Asya, Avrupa ve Afrika'daki fetihlerinde ve Akdeniz'in bir Türk gölü haline getirilmesinde önemli rol oynayan Yeniçeri Ocaklarının kurulması ve manevi bakımdan desteklenmesinde Hacı Bektaş Veli'nin önemli ölçüde etkisi olmuştur.

Hacı Bektaş Veli'nin sosyal, kültürel ve siyasal yapılanma sürecindeki en büyük katkı ve etkisi Osmanlı Devleti'nin önemli bir askeri sınıfı olan Yeniçeri Ocağının kurulması yönünde olmuştur. Öyle ki, bu asker ocağının Hacı Bektaş Veli tarafından kurulduğunu ileri sürenler bile olmuştur. Aslında Yeniçeri Ocağı, Kosova'da şehit edilen I. Murat Hüdavendigar tarafından 1362 yılında kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin özellikle yükselme dönemlerindeki birçok savaşı kazanmasında Yeniçeri Ocakları etkin rol oynamıştır. Bu asker ocaklarının Anadolu Selçukluları döneminde kurulmuş olan Hassa Ordusu örnek alınarak kurulduğu kanaati yaygındır. Yeniçeri Ocağının önemli ölçüde Hristiyan ahali içinden seçilen gençlerin devşirilmesiyle ortaya çıktığına vurgu yapılmaktadır. Padişah Murat Hüdavendigar'ın, Yeniçeri Ocakları içinde yetiştirilmek üzere toplanan Hristiyan gençlerin doğrudan Sünni tarikatlar içinde değil de Bektaşilik üzerinden Müslümanlaştırmasının daha doğru olacağı düşüncesinden hareketle Hacı Bektaş Veli ışığında kurulup gelişen Bektaş Ocakları etkili kılınmıştır. Bu bakımdan, 500 yıl Türkleri ve Osmanlı Devleti'ni sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik bakımdan etkileyen Yeniçeri Ocakları vasıtasıyla Hacı Bektaş felsefesi her alanda muktedir olmuştur. Ta ki 15 Haziran 1826 yılında yayımlanan bir fermanla Padişah II.

Mahmut'un bu asker ocağının faaliyetine son verdiği güne kadar.

Yeniçerilerin Hacı Bektaş Veli'ye bağlılıklarının nasıl başladığına dair çeşitli menkıbe ve anlatılar bulunmaktadır. Bunlardan biri doğrudan Hacı Bektaş Veli'nin şahsıyla alakalıdır:

"Orhan Gazi zamanında, Yeniçeri Ocağının teşkiline başlandı sırada Hacı Bektaş Veli'ye gidilerek bu yeni askerler hakkında duası talep edilmiş, o da kendisine gelenleri hüsnükabul ile kendi hırkasından onlara birer aba parçası hediye etmiştir. Onlar da bunları başlarına takmış olduklarından bundan sonra Yeniçerilerin hepsi başlarına keçe takmayı gelenek edinmişlerdir. Böylece Hacı Bektaş Veli'nin Osmanlıların gelecekteki uzun saltanatını müjdelediği, Osman Gazi'ye kılıç kuşattığı, Yeniçeri Ocağının kuruluşunda manevi bir pir ve hami rolünü oynadığına dair çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Fakat ölüm tarihi üzerinde az da olsa ihtilafların olmasına rağmen 1271 yılında öldüğü kabul edilen Hacı Bektaş Veli'nin bu sayılanlarla hiçbir alakasının olamayacağı belirgindir." (Ayar, 2009: 27).

Ayar, Yeniçerilerin Hacı Bektaş Veli'yi manevi kurucuları olarak seçmelerini iki önemli sebebe bağlamaktadır. Bunlardan ilki; Hacı Bektaş Veli'ye manen bağlı bulunan Abdal Musa, Abdal Murad, Geyikli Baba gibi birçok Rum abdalı, mücahit Türkmen babaları ve ahilerin Osmanlı devletinin ve Yeniçeriliğin kurulmasında büyük hizmetlerinin bulunmasıdır. Bu sebeple ilk Osmanlı padişahlarının takdir ve sevgisini kazanmış olan bu kimseler bu vesileyle pirleri Hacı Bektaş Veli'nin adını yaşatmak istemişlerdir.

İkinci ve daha önemli bir sebep olarak ise; Osmanlı beylerinin bir fütüvvet teşkilatı olan Ahilikle yakın ilişkilerinin sonucu olarak Hacı Bektaş Veli Yeniçerilerle özdeşleştirilmiştir. Ahilik geleneğinde her mesleğin bir pirinin

olduğu bilinmektedir. Hacı Bektaş Veli de Yeniçeri Ocağının, dolayısıyla askerlerin piri olarak kabul edilmiştir. XIV. yüzyılın başlarında Ahilerin siyasi gücü ve oynadıkları rolün kıymeti yavaş yavaş kaybolup Ahiliğin dini ve ahlaki yönü Bektaşiliğe mal olmaya başladığı zaman bu özdeşleşme daha da belirginleşerek devam etmiştir. Sonraki dönemlerde de Yeniçeri-Bektaşî münasebeti çok sıkı biçimde süregelmiş, Tarikat, Ocağın fikri, siyasi ve kültürel yapısına hâkim olmaya devam etmiştir (Ayar, 2009: 28).

"Bektaşiliğin Yeniçeri Ocağı ile çok sıkı bağı, bütün yeniçerilerin Bektaşî olması, hatta bu asker ocağına Ocağı Bektaşîyan ya da Hacı Bektaş Ocağı denmesi ve bunların kendilerine Taife-i Bektaşîyan adını vermelerinden rahatlıkla anlaşılabilir. Yeniçerilerin ayrıca Guruh-ı Bektaşîye, Zümre-i Bektaşîyan adlarıyla anılmaları; Ocaktaki derece ve terfi silsilesine Silsile-i Tarik-i Bektaşîyan denilmesi ve Ocak ağaları hakkında da Sanadid-i Bektaşîyan, Rical-i Dudman-ı Bektaşîye gibi tabirler kullanılması bu yakın münasebetin bir göstergesi olarak görülebilir." (Ayar, 2009: 27).

Hacı Bektaş Veli'nin Hoca Ahmet Yesevi merkezli felsefesi Balkanlarda olduğu gibi Anadolu'da dergâhlarda ve özellikle de Osmanlı merkezi yönetimi içinde önemli bir yere sahip olmuştur. Ahilerin Hacı Bektaş Veli'yi askerlerin piri olarak yönlendirmelerinin ardından özellikle Osmanlı-Yeniçeri askerleri ile Bektaşilik arasında yakın bir ilişki kurulmuştur. Yeniçeri Ocağının piri olarak kabul edilen Hacı Bektaş Veli, Yeniçeri gülbankları içindeki yerini alır:

*"...On iki İmam, on iki tarik
Cümlesin dedik beli
Yediler, kırklar
Nur-ı Nebi, Kerem-i Ali
Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş
Veli" (Ayaş, 2020: 87).*

Anadolu ve Balkanlardaki tasavvuf hareketlerinin Ahmet Yesevi merkezli olarak gelişmesi ve görev icrasında Hacı Bektaş Veli'nin etkisinin olduğu belirgindir.

Hacı Bektaş Veli, "cehalet karanlığının arttığı, bilimden gidilmeyen yollara sapıldığı, her türlü maddi ve manevi değerlerin alt üst olduğu, özün kaybolduğu, hile ve rıyanın arttığı bir dönemde Anadolu'ya gelmiştir. Hoca Ahmet Yesevi'nin ocağından aldığı temel değerleri kendine rehber edinen Hacı Bektaş Veli, insan sevgisini ve insana saygıyı en büyük şiar olarak kabul etmiştir. Anadolu'da adaleti merkeze alan, üretimi ve paylaşımıcılığı geliştiren düşüncenin tohumlarını yeşertmiştir. Anadolu insanı üzerinde büyük etkisi olan Hacı Bektaş Veli, fikirlerini (Ahmet Yesevi Merkezli tasavvuf düşüncesini) yetiştirdiği dervişler ile Anadolu ve Balkanların her yanına taşımış ve kendinden yüzlerce yıl sonra gelenleri bile etkilemiştir. Sevgi ve hoşgörünün temel taşlarından olan bu büyük Pir'in düşünceleri asırlarca insanlar için önemini korumuştur. Hacı Bektaş Veli, Hoca Ahmet Yesevi'nin sistemleştirdiği dört kapı kırk makamı genelleştirmiştir. Dört kapı kırk makam, insanın hayatı boyunca gelişmesi ve olgunlaşarak kâmil insan olmasını sağlamaya yönelik bir eğitim sürecinin temel unsurlarındandır." (Ayaş, 2020: 15-16).

Ahmet Yesevi öğretisini "şariat, tarikat, marifet ve hakikat" olmak üzere dört ilke üzerine kurmuştur. Bu ilkeler Hacı Bektaş Veli'nin öğretisine de temel olmuştur. Hacı Bektaş Veli her bir kapağı onar makam ekler ve "Dört Kapı Kırk Makam" olarak adlandırılan ilkeler bütününe ortaya kor:

Bu şariat güç olur
Tarikat yokuş olur
Marifet sarplık durur
Hakikattir yücesi

Dört kapıdır kırk makam
Yüz altmış menzili var
Erenlere açılır
Vilayet derecesi (Aytaş, 2020:
85-86)

Hacı Bektaş Veli Makâlât'ında İslam dininin genel umdelerini tıpkı takipçisi olduğu Hoca Ahmet Yesevi'de olduğu gibi Türk'ün anlayabileceği bir yorum ile işlemiştir. Onun fikirleri Kuran-ı Kerim ve hadislerin ışığında Mevlânâ ve Yunus'un da uyguladığı biçimde Türk insanını birlik ülküsü etrafında toplama, eğitmeye ve lider olarak yetiştirmeye çalışmıştır. Bu sebeple onun tesirleri XIII. asırdan günümüze kadar gelmiş, Türk insanının kültürel kimliğini korumasına da katkı sağlamıştır. Yedi yüz yıldan bu yana dünya görüşünde yanılmayan ve ileriki yıllara dünden bu güne mesajlar veren Hacı Bektaş Veli'nin görüşleri, günümüz insanının görüşlerini tayininde de tesirli olmuştur (Güzel, 1998:3).

Hacı Bektaş Veli üzerinde yapılan çalışmalar, tespit ve değerlendirmeler bu ulu kişinin Türkistan'da yetişen ve İslami dönemin ilk mutasavvıflarından Hoca Ahmet Yesevi'den aldığı meşale ile aydınlatıldığı yolda yürüdüğü, sözlerini Kuran'dan ve hadislerden aldığı güç ve destekten hareketle söylediği, müşidi Ahmet Yesevi gibi bakışını Kuran ve Hadislerin ışığında gerçekleştirdiği belirgindir. Hünkâr Hacı Bektaş bu durumu şu açık ifadelerle teyit etmektedir:

"Hak Subhanehu ve Ta'ala Âdem'i dört türlü nesneden yarattı, dört bölüğe ayırdı. Dört bölümün de dört türlü ibadetleri, dört türlü arzuları ve dört türlü halleri vardır.

Bundan böyle, insanın yaratıldığı bu dört türlü nesnenin ilki toprak, ikincisi su, üçüncüsü ateş ve dördüncüsü yıldır.

Yarattığı dört bölük insana gelince:

Birinci bölük, âbidlerdir; bunlar şeriat kavmidir ve asılları yeldendir. Yel (Hava), hem şifa

verici hem de kuvvettir. Bu sebeple bunlar da gece gündüz Hakkın ibadetinden ayrılmazlar. Yel esmeyince ekinler samanınan ayrılmaz, bütün âlem kokudan helak olurdu. Öyle ki bu dünyada ne varsa; helal, haram, temiz ve pis hepsi şeriat ile malum olur. Çünkü şeriat kapısı ulu kapıdır. Nitekim Çalap Celale Celalühu her çeşit nesnenin varlığını Kuran içinde yadetti:

"Yaş veya kuru her şey apaçık bu kitap içindedir." Kuran VI/59 (Coşan, 1990:3).

Hacı Bektaş, Kur'an, Hadisler ve Ahmet Yesevi Hikmetlerinde görüldüğü gibi okumaya, öğrenmeye, bilgiye ve bilime verdiği önemi Makâlât'ta şöyle dile getirmektedir:

"Peygamber Aleyhi's-selam bu yurdu ki:

"İlim üçtür; birincisi beyan olan ayetler, ikincisi sağlam farzlar, üçüncüsü sabit sünnettir. Şimdi kim bu üç ilmi bilirse o kimse gayet ulu kişidir."

Her kim kendini bilirse Tanrı'yı da bilir. Nitekim Peygamber (A.S.) şöyle buyurur:

"Kendi nefsini bilip öğrenen Rabbini hakkıyla bilir."

Şöyle ki:

"Kim kendinin fani olduğunu bilirse Rabbinin bakılığını anlar." Muradınca kendini bilir. Bilmek, birinin bir hakkında "falandır ve filanın oğludur, filan yerdedir" diye bilgi sahibi olması demek değildir.

İlimle araştırmalı, izlemeli, gözlemeli ve arştan yerin altına kadar her ne varsa kendinde bulmalıdır.

Şimdi gökle yer arasında birçok nesne vardır. Fakat insandan ulusu yoktur. Bütün yaratılmış nesnelere en üstünde arş vardır. Arşta on sekiz bin kandil asıldır. Değme bir kandilin genişliği, büyüklüğü bu dünyadan yetmiş kat

fazladır. Onlar Çalap Tanrı'nın hazineleridir ve on sekiz bin âlemidir.

Ama hepsinden yukarı arş vardır. İnsan vücudunda da en yukarıda baş vardır. Can hazineleri de baştaadır. Şimdi o; akıl, ilham, idrak, sevişmek, aşk-ı didar, ve marifet de hazinelerdir ve başta asıldır. Marifet yalnız bin arş gibidir. Başta asılı duranların her birisi de bin mülkten üstündür.

Baş arşa benzer. Dünyada da gök ve yer var. Şimdi; insanın arkası göğe, tabanı yere benzer. Baş arka (sırt, omuz); arkayı da taban (ayak) götürür. Arşı gök, göğü de yer götürür. Gökte ne yağarsa yer onu götürür.

Akıl aya, marifet güneşe, ilim de yıldızla benzer." (Coşan, 1990:338-39).

Yine bir Hadis der ki:

"İlim adamları herkese fayda temin ederler."

Âlimler olmasa bir kimse Hak'tan yana olan yolu nasıl görebilir ki?

Şimdi ilim büyüklerine babadan ve anneden daha çok değer vermek gerekir. Çünkü baba ve anne çocuklarını dünya belasından, dünyaya ateşinden ve dünya sıkıntısından korurlar. Buna karşılık âlimler, Müslümanları ahiret belasından, cehennem ateşi ve sıkıntısından korurlar." (Coşan, 1990:61).

Hoca Ahmet Yesevi'den el alan "Hacı Bektaş Veli Anadolu'ya geldiğinde durum içler acısıdır. Savaşlar, göçler, yağmalar ve yıkımların yoğun olduğu böyle bir ortamda onun yaptıkları daha büyük bir önem kazanır. Stratejik bir noktayı kendine yurt edinerek Hoca Ahmet Yesevi merkezli düşüncelerinin daha hızlı yayılmasını sağlar. Sulucakarahöyük'ün ticaret yollarının kesiştiği bir noktada bulunması, öğretisinin Anadolu ve Balkanlar'da hızla yayılmasını sağlar.

Hacı Bektaş Veli düşünce sisteminin Anadolu'nun yanı sıra Balkanlar'da etkili olması devletin işini kolay-

laştırır. Çoğunluğunu Hacı Bektaş Veli'nin öğrencilerinin oluşturduğu Alevi-Bektaşî önderlerinin hoşgörülü yaklaşımları, Balkan topraklarında yaşayan Hristiyan halkla iyi ilişkiler kurulmasına ortam hazırlar. Bu durum Osmanlı Devleti'nin adil ve çoğulcu siyasal yapıyla birleşmesi sonucunda Osmanlı'nın Balkanlardaki ilerleyişini kolaylaştırır ve hızlandırır." (Aytaş, 2020: 86-87)

Türk kültür ve edebiyatının önemli şubelerinden âşık sanatının özellikle Türkiye ve Balkanlarda güç kazanmasında Hacı Bektaş Veli'nin önemli bir rolü ve etkisi olmuştur.

Ahmet Yesevi'den el alan Hacı Bektaş'ın, Yesevi felsefesini Yunus Emre vasıtasıyla Türk insanı üzerinde etkili kıldığı, sosyal, siyasal ve kültürel alanda olduğu gibi şiir alanında ve özellikle de âşık sanatının gelişmesinde etkisinin görüldüğü belirgindir.

Yunus Emre'nin Hacı Bektaş Veli ile ilk karşılaşmasını anlatan velayetnamedeki meşhur alıç hikâyesi dışında Hacı Bektaş'ı konu olarak ele aldığı şiirlerine rastlanmamıştır. Yalnız Yunus'a atfedilen bir şiirde Hacı Bektaş adı zikredilmektedir:

"Âl Osman oğluna hüküm yürüten

Nazarıyla dağı taşı eriten

Binip cansız duvarları yürüten

Hacı Bektaş derler veliyi gördüm" (Öztürk, 1998: 225)

Abdülbaki Gölpinarlı da; Yunus'un şiirlerinde dört kapı kırk makamı anlatarak Hacı Bektaş Veli'nin Makâlâtını özetlediğini ve bir beytinde de "hocaların hocası" olarak Hacı Bektaş Veli'den bahsettiğini belirtmektedir:

"Ana eren dervişe iki cihan keşfolur

Onun sıfatın över ol hocalar hocası" (Öztürk, 1998: 225)

Hacı Bektaş'tan el alan Yunus Emre başta olmak üzere manevi muakkipleri Pir Sultan Abdal vd. ulu ozanların Türkiye sahasında oluşan âşık sanatına manevi destek ve güç verdikleri, âşık sanatının gelişmesi ve kuşaklar arası aktarımında etkili oldukları açık bir biçimde görülmektedir.

Yunus Emre, Pir Sultan Abdal, Kaygusuz Abdal, Âşık Veysel başta olmak üzere onlarca âşık sanatı temsilcisinin Hacı Bektaş Veli'nin meşalesinin ışığında aydınlandığı, onun ışığında aydınlanan yolda yürüdüğü, Türk diline, Türk edebiyatına, Türk şiirine, Türk sanatına ve türkü geleneğine binlerce eser kazandırdığı belirgindir.

SONUÇ

Sonuç olarak denilebilir ki Hacı Bektaş Veli, Türklerin 11. yüzyıldan itibaren yeniden yerleşmeye başlayıp yurt edindikleri Anadolu ve Balkanlardaki sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik ve dini hayatın her kademesinde etkili görülen bir düşünür, bir kanaat önderi, Hoca Ahmet Yesevi merkezli bir mutasavvif olarak varlığını hissettirmektedir. Türkiye'nin sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik bakımdan şekillenmesinde önemli bir yeri olan Ahilik içinde de Hacı Bektaş Veli'nin belirgin bir duruşu vardır. Osmanlı'nın üç kıtaya hâkim olmasında gücü ve kudreti bilinen Yeniçeri Ocağının kuruluşu ve yaşamasında da Hacı Bektaş Veli önemli bir yerdedir. Ayrıca, Türkiye sahasında oluşan ve günümüze kadar da varlığını sürdüren ozanlık/âşıklık geleneğinin oluşması ve gelişmesinde de Hacı Bektaş Veli'nin rolü ve etkisi belirgindir. Hacı Bektaş meşalesiyle/ kılıncılarıyla tutuşan ozanlar/ âşıklar ocağında yanan ateş hâlâ etkisini sürdürmektedir. Bu ocağın ışık alan/ nasiplenmiş Yunus Emre başta olmak üzere Seyyid Ali Sultan, Said Emre, Abdal Musa, Kaygusuz Abdal, Seyyid Nesimi, Güvenç Abdal, Pir Sultan Abdal, Âşık Veysel vd. ulu ozanların ışığında aydınlanan yüzlerce kültür hazinesi ozan/âşık, kültürel kodların

oluşmasına destek olmuş, kültürel miras adına eserler vermiştir. Yaşayan insan hazineleri tarafından bugün de kültürel miras üretimi devam etmektedir. Bu sebeptendir ki Hacı Bektaş Veli, dün olduğu gibi bugün de Ahmet Yesevi'nin aydınlattığı yolda yürüyen kültür elçilerine manevi mihmandarlık yapmakta, Hacı Bektaş Veli, Ahmet Yesevi merkezli tasavvuf hareketinin güçlenmesinde olduğu gibi varlığını sürdürmesinde de gücünü ve tesirini göstermektedir. Bu sebeptendir ki Hoca Ahmet Yesevi'nin aydınlattığı yolda yürüyen Hacı Bektaş Veli'nin Türklerin sosyal, siyasal ve kültürel hayatına etkisini günümüzde de sürdürdüğü görülmektedir.

KAYNAKÇA

Ayar, Mesut (2009), *Bektaşîlikte Son Nefes/ Yeniçerilerin Kaldırılmasından Sonra Bektaşîlik*, İstanbul: Giza Yayınları.

Aytaş, Gıyasettin (2020), *Alevi - Bektaşî Dünyası / İnceleme ve Değerlendirmeler*, Ankara: Akçağ Yayını

Coşan, Esat (1990), *Makâlât/ Hacı Bektaş Veli*, (Sad. Hüseyin Özbay), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.

Güzel, Abdurrahman (1998), *Hacı Bektaş Veli – Hayatı- Eserleri ve Fikirleri*, Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Vakfı Yayınları.

Köprülü, Fuad (1993), *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Öztürk, Mürsel (1998), "Ahmed Yesevi-Hacı Bektaş Veli ve Yunus Emre Zinciri", *Yesevilik Bilgisi*, Haz. Mustafa İsen, Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, Ankara: Ahmet Yesevi Vakfı Yayınları.

Yakıcı, Ali (2016), "Türkiye Sahası Âşıklık Geleneğinin Gelişmesinde Söz Ustası Mutasavvıf Bir Şair Olarak Yunus Emre'nin Tesiri", *Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri*, Editör: Ünal Şenel, Manisa: Yunusemre Belediyesi Yayınları.

Yakıcı, Ali (2009), *Ozan Dili Çevik Olur/ Âşık Edebiyatı Yazıları*, Ankara: Gazi Kitabevi